

SEXUÁLNE OBŤAŽOVANIE V ŠKOLE – TEORETICKÉ VYMEDZENIE A ZISTENIA VÝSKUMNEJ ŠTÚDIE NA SLOVENSKU

LADISLAV LOVAŠ, KATARÍNA VASKOVÁ

Sexuálne obťažovanie v škole je prehliadanou témou. Prvým krokom v jeho štúdiu je zmapovanie situácie zistením jeho podôb a miery výskytu. V nadväznosti na to bolo cieľom zistiť, či zohráva rod aktéra a respondenta významnú rolu v rámci skúseností s ním, a tiež pri jeho hodnotení v rôznych vzťahových kontextoch. Konkrétne šlo o obťažovanie študenta a vyučujúceho študentom, a tiež študenta vyučujúcim. Identifikované boli aj rodové rozdiely v konfigurácii aktér–obeť. Pre zber dát bol vytvorený vlastný dotazník, ktorý bol administrovaný študentom a vyučujúcim stredných odborných škôl a gymnázií. Výsledky poukazujú na existenciu najčastejších vnútro- a medzi-rodových foriem sexuálneho obťažovania, a potvrdzujú vzťah medzi skúsenosťou s obťažovaním a jeho následným hodnotením.

Kľúčové slová: sexuálne obťažovanie, škola, normatívne presvedčenia

Úvod

Problematika sexuálneho obťažovania na pracovisku je v súčasnosti už pomerne známa. Zo zahraničia, najmä z anglosaských krajín prenikajú do médií rôzne informácie, ktoré dopĺňajú obraz o tom, akým mnohorakým spôsobom sa spoločnosť s týmto problémom vyrovnáva. Netýka sa to len legislatívnych zmien, ale aj explicitného začlenenia odmietajúceho stanoviska do mnohých etických kódexov pracovísk a škôl. Boli vypracované systematické postupy, ktoré ošetrujú jeho prípadný výskyt, a sú známe aj rôzne prípady právnych postihov aktérov.

Na Slovensku je situácia odlišná. Vďaka nedávnej medializácii najmä v súvislosti s prijímaním zákona, ktorý o sexuálnom obťažovaní pojednáva, sa nielen odborná ale aj široká verejnosť začala zaujímať o prípady obťažovania, no ide primárne o pracovné prostredie. Nedá sa síce povedať, že by školstvo bolo v tejto súvislosti celkom prehliadané, nakoľko účastníkmi (účastníkmi) niektorých výskumov sexuálneho obťažovania v práci boli aj učitelia. Tým sa však pohľad na sexuálne obťažovanie v školách nevyčerpáva. Nedostatok pozornosti voči nemu sa odráža aj v tom, že sa výraz sexuálne obťažovanie v školách ako odborný termín prakticky nepoužíva, nie je témou odborných, ani verejných diskusií. Vo všeobecnosti sa negatívny dopad obťažovania banalizuje a zľahčuje. Samotné sexuálne obťažovanie je na verejnosti skôr obsahom vtipov než vážnych diskusií. Napriek tomu viacnásobné výskumné zistenia neustále upozorňujú na jeho výrazné negatívne dopady. Ide nepochybne o nebezpečný jav, a to zvlášť ak sa obeťami stávajú stredoškolskí študenti.

Na prezentovaný príspevok je preto možné pozerat' aj ako na pokus upútať pozornosť na tento vážny spoločenský problém.

Je zrejmé, že problematika sexuálneho obťažovania je pomerne rozsiahla. Je možné sa na ňu dívať z rôznych perspektív (napr. školských zákonov a predpisov, trestného práva [viď napr. Mítlöhner, 2009] a pod.). Cieľom predkladaného príspevku je predstaviť základné zistenia výskumu, ktorý sa uskutočnil v roku 2010 na vybraných stredných školách, pričom pozornosť je venovaná primárne mapovaniu výskytu sexuálneho obťažovania a jeho vnímaniu na Slovensku.

1. Niektoré teoretické východiská výskumu

V zásade sa v chápaní sexuálneho obťažovania v školách vychádza z definícií sexuálneho obťažovania v práci (viď tiež Smetáčková, Pavlík, 2011). K nim je možné zaradiť aj vymedzenie pojmu sexuálne obťažovanie v legislatíve. V Slovenskej republike je obsiahnuté v tzv. antidiskriminačnom zákone, v ktorom je definované nasledovne:

Sexuálne obťažovanie je verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zastrašujúce, ponižujúce, zneuctujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie. (zákon č. 85/2008 Z. z.)

V Českej republike sa môžeme stretnúť s veľmi podobným vymedzením. Ide pritom o

chování, které má sexuální povahu a jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů (zákon č. 198/2009 Sb. § 4 odstavec 1 a 2).

V odbornej literatúre sa obvykle charakterizuje sexuálne obťažovanie ako úmyselné a opakované správanie sexuálnej povahy, ktoré je recipientom vnímané ako nechcené a má naň negatívny dopad, a to či už v zmysle straty dôstojnosti, alebo neschopnosti podať adekvátny pracovný výkon. Toto správanie sa môže týkať tak záujmu o nadviazanie vzťahu, snahy zneužiť moc pre dosiahnutie sexuálneho styku, ako aj vytvárania hostilného prostredia (napríklad prostredníctvom ukazovania pornografických materiálov a pod.) (Birshan, Kleiner 2001; Bryant, 1993; Hitlan, Schneider, 2005; Smetáčková, Pavlík, 2011; Walsh, Duffy, Gallagher-Duffy, 2007).

V oblasti výskumu niektorí autori považujú za potrebné definovať sexuálne obťažovanie v školách zvlášť. Súvisí to so špecifikami postavenia študentov, učiteľov a ich vzťahov v kontexte výchovy a vzdelávania v podmienkach školy. Napríklad Witkovska a Menckel (2005) definujú sexuálne obťažovanie študentov/tiek ako nevhodné a/alebo neprijateľné správanie sexuálnej povahy, ktoré nepriaznivo zasahuje do študentových práv na podporujúce, bezpečné a rešpektu plné prostredie v škole, a/alebo ktoré ovplyvňuje študentovu dôstojnosť negatívnym spôsobom. Toto zahŕňa rôzne typy správania s verbálnymi, fyzickými a inými prejavmi.

Istým problémom je pritom rozlišovanie druhov sexuálneho obťažovania v škole z hľadiska jeho účastníkov. Podľa nášho prehľadu sa doteraz venovala pozornosť najmä sexuálnemu obťažovaniu študentov, pričom aktérom je tiež študent (Bryant, 1993; Chiodo, Wolfe, Crooks, 2009; Chuang, Kleiner, 1999; Petersen, Hyde, 2009; Vicario, 2008; Walsh, Duffy, Gallagher-Duffy, 2007). Avšak aj pre sexuálne obťažovanie v škole platí to, čo platí všeobecne o agresii – obťažujúcim i obťažovaným môže byť každý. Preto ak chceme hovoriť o sexuálnom obťažovaní v škole, musíme uvažovať nielen o sexuálnom obťažovaní študentov, ale aj o sexuálnom obťažovaní učiteľov, prípadne iných zamestnancov školy. V oboch prípadoch môže byť obťažujúcim aj študent, aj učiteľ (zamestnanec). Vyššie uvedená definícia sexuálneho obťažovania tak postihuje len časť celej problematiky.

Komplexný pohľad na sexuálne obťažovanie v škole si vyžaduje doplnenie uvedenej definície o charakterizovanie sexuálneho obťažovania učiteľov. V rámci nej by mali byť vyššie uvedené všeobecné charakteristiky sexuálneho obťažovania vzťahnuté k postaveniu učiteľa v škole poukázaním na to, že okrem straty dôstojnosti a ohrozenia schopnosti podávať adekvátny pracovný výkon, môže ísť o ohrozenie spôsobilosti obťažovaného učiteľa naplniť úlohu pedagóga v oblasti výchovy.

Napriek tomu, že školské prostredie má isté špecifiká, týkajúce sa povahy vnútorných vzťahov a kompetencií, ktoré sa k jednotlivým pozíciám viažu, stále sa jedná aj o pracovné prostredie. Môže tak dôjsť k situácii, kedy sa objaví obťažovanie medzi učiteľmi, resp. zamestnancami školy. V tomto prípade ide o obvykle chápané sexuálne obťažovanie na pracovisku.

Čo sa týka jednotlivých foriem sexuálneho obťažovania, aj v prostredí školy je možné využívať ich známe kategorizácie. K najznámejším patrí kategorizácia Fitzgeraldovej et al. (1999), identifikovaná na základe faktorovej analýzy ich dotazníka. Jej dimenzie sú nasledovné:

1. *rodové obťažovanie* (gender harassment), ktoré zahŕňa napríklad aj verbálne, fyzické, alebo symbolické správanie, ktoré je posúdené ako hostilné a ofenzívne (napríklad ukazovanie alebo distribúcia pornografických materiálov, a iné);
2. *nechcená sexuálna pozornosť*, ktorá zahŕňa verbálne aj neverbálne prípady ako napríklad aj dotyky, opakované pozvania na rande, zízanie na ženské prsia a podobne;
3. *sexuálny nátlak*, kde je práca alebo odmena objektu sexuálneho obťažovania podmienená sexuálnou spoluprácou. Patria sem napríklad nasledujúce formy správania: nechcené dotyky na intímnych miestach, ponuka peňazí za sexuálne služby a iné.

Viacerí autori (napr. Birshan, Kleiner, 2001; Hitlan, Schneider, Walsh, 2005; Chuang, Kleiner, 1999; Kopels, Dupper, 1999; Vohlidalová, 2009) však uvádzajú iba dva základné druhy sexuálneho obťažovania:

- *Quid pro quo* – tento druh sexuálneho obťažovania je známy aj ako „niečo za niečo“.
- *Hostilné prostredie* – zahŕňa správanie, ktoré má za cieľ alebo následok nezmyselne zasahovať do výkonu jedinca alebo vytvára zastrašujúce, nepriateľské alebo útočné prostredie.

V kontexte sexuálneho obťažovania zohráva dôležitú úlohu aj subjektívne vnímanie, ktoré je jednou z jeho kľúčových charakteristík. Z toho vyplýva aj zameranie výskumného projektu naň. Centrom pozornosti pritom boli normatívne presvedčenia. Tieto Huesmann a Guerra (1997) nazývajú individuálnymi kognitívnymi štandardmi o akceptovateľnosti správania, ktoré ovplyvňujú, a tiež sú ovplyvnené mentálnym spracovaním udalostí,

pričom v procese zhodnocovania možných reakcií zohrávajú rolu aj morálne pravidlá a hodnoty, vzťahujúce sa na vhodnosť konkrétneho správania.

Povaha vzájomného vzťahu učiteľ–študent už sama so sebou nesie morálne štandardy a pravidlá, ktoré sú preň kľúčové. Vnímanie konkrétnych foriem sexuálneho správania je tak do istej miery závislé od toho, kto je aktérom, resp. či ide o študenta alebo o učiteľa. Vo svojom výskume Loreda, Reid a Deaux (1995) poukazujú na fakt, že v prípade, kedy ide o učiteľa, aj slabšie formy sexuálneho správania sú ohodnotené ako sexuálne obťažujúce. Mnoho druhov správania (napríklad sexuálne poznámky, ukazovanie pornografických fotografií) sa naopak nepovažujú za vážne v prípade, že je pôvodcom správania študent.

Sexuálne obťažovanie patrí medzi javy, ktoré so sebou prinášajú nemalé negatívne dôsledky. Medzi najčastejšie patrí napríklad nízke sebavedomie, strach, zhoršený školský výkon a schopnosť koncentrácie, depresia, pocity viny, úzkosti a izolácie od okolitého prostredia, nespavosť, nočné mory a absentérstvo (Petersen, Hyde, 2009; Smetáčková, Pavlík, Kolářová, 2009; Walsh, Duffy, Gallagher-Duffy, 2007) V niektorých prípadoch môže dôjsť až k rozvinutiu post traumatickej stresovej poruchy, sebapoškodzovaniu, či pokusom o samovraždu (Chiodo, Wolfe, Crooks 2009; Willness, Steel, Lee, 2007). Gruber (2008) uvádza, že niektoré formy obťažovania môžu mať vážnejšie následky než šikanovanie.

V tomto príspevku uvádzame zistenia, ktoré sa týkajú viacerých otázok. Boli zisťované najčastejšie formy obťažovania, existencia rodových rozdielov v skúsenostiach so sexuálnym obťažovaním študentom/kou a v jeho následnom hodnotení, a to tak u vyučujúcich ako aj u študentov. Okrem toho boli identifikované formy sexuálneho obťažovania, ktoré sú vnímané ako najmenej nevhodné v kontexte troch možností obťažovania: študenta učiteľom, učiteľa študentom, študenta študentom.

2. Ciele výskumu

Výskum bol v prvom rade zameraný na deskripciu skúseností s obťažovaním u študentov a vyučujúcich. Zohľadňovaný bol pritom rod aktéra aj obeť.

Časť pozornosti bola venovaná normatívnym presvedčeniam o obťažovaní, konkrétne otázke vhodnosti, resp. nevhodnosti jednotlivých foriem správania. Jedným z cieľov bolo tiež zohľadniť faktor rodu a typu vzťahu, v ktorom sa dané správanie vyskytovalo a odkrytie vzájomných súvislostí medzi skúsenosťami s obťažovaním s jeho následným hodnotením.

3. Aplikovaná metodika

Vnímanie sexuálneho obťažovania je kultúrne podmienené (viď napr. Sigal, Gibbs, 2005; Zimbhoff, 2007). Z toho dôvodu bola vytvorená nová metodika vychádzajúca z podrobnej Gruberovej (1992) typológie sexuálneho obťažovania.

Keďže centrom záujmu bolo zameranie na výskyt a na hodnotenia vhodnosti, boli vytvorené dve verzie sád dotazníkov, pričom jedna bola určená vyučujúcim a jedna študentom. Navzájom sa líšili v kvantite zisťovaných informácií.

Sada dotazníkov určená študentom pozostávala zo štyroch dotazníkov. Prvý tvorilo 25 položiek, pričom ústrednou otázkou bolo, či sa respondent niekedy stretol s vymenovaným správaním spolužiakov voči sebe. Mal k dispozícii štyri možnosti odpovede (1 – nikdy sa mi to nestalo, 2 – stalo sa mi to raz, 3 – stáva sa mi to občas, 4 – stáva sa mi to veľmi často) a odlišoval aj rod pôvodcu. V závere tejto časti dotazníka boli uvedené základné otázky týkajúce sa jeho veku, rodu a typu školy, ktorú navštevuje.

Po spomínanom dotazníku nasledovali ďalšie tri, pýtajúce sa na tie isté formy správania ako predchádzajúci dotazník. Tieto sa však zameriavali na normatívne presvedčenia ohľadne sexuálneho obťažovania. Podľa vzoru Huesmana, Guerru (1997) bola centrálna otázka venovaná vhodnosti konkrétnych foriem správania, ktoré boli totožné s formami uvedenými v prvom dotazníku zameriavajúcom sa na výskyt. Probandi mali k dispozícii 100 bodovú percentuálnu odpoveďovú škálu, pomocou ktorej mali vyjadriť do akej miery je podľa nich isté správanie nevhodné, kde 0 % označovalo minimálnu a 100 % maximálnu nevhodnosť. Každý zo spomínaných dotazníkov sa zameriaval na špecifické postavenie vyučujúceho a študenta v kontexte sexuálneho obťažovania. Prvý sa pýtal na obťažovanie vyučujúceho študentom, druhý študenta vyučujúcim a tretí študenta študentom, pričom probandi pri každej z odpovedí zohľadňovali aj rod aktéra.

Sada dotazníkov určená vyučujúcim bola takmer identická, rozdiel spočíval vo formulácii jednotlivých položiek, ktorý bol prispôsobený respondentovi. Absentoval tiež posledný z dotazníkov ohľadne vhodnosti obťažovania študenta študentom.

Jednotlivé metodiky boli podrobené testom reliability. Ukázala sa veľmi dobrá vnútorná konzistencia každého z nástrojov. Cronbachova alfa dotazníkov sa pohybovala v rozmedzí od 0,83 do 0,96.

4. Popis výskumného súboru

Vzorka bola vybraná príležitostným výberom na rôznych stredných školách v Košiciach a Ružomberku. Šlo pritom o stredné odborné školy a gymnáziá. Tvorilo ju pomerne množstvo chlapcov ($N = 137$, z toho bolo 36 gymnazistov a 101 študentov SOŠ) a dievčat ($N = 141$, pričom 39 bolo gymnazistiek a 102 študentiek SOŠ) a nepomerný počet vyučujúcich mužov (z gymnázií $N = 4$, z SOŠ $N = 4$, celkový počet: $N = 8$) a žien (z gymnázií $N = 19$, z SOŠ $N = 38$, celkový počet: $N = 57$).

Priemerný vek študentov bol 18,8 (v rozpätí od 16 do 21 rokov, so štandardnou odchýlkou 1,252) a u vyučujúcich 39,34 rokov (v rozpätí od 23 do 60 rokov, so štandardnou odchýlkou 11,102).

Celkový počet oslovených respondentov je 348, pričom na analýzy v rámci výskytu boli využité odpovede 343 respondentov a v rámci normatívnych presvedčení odpovede 328 probandov. Vzorku vyučujúcich dohromady tvorilo 65 respondentov. Vzorku študentov pri analýze výskytu tvorilo 278 probandov a pri analýze normatívnych presvedčení 263 respondentov.

5. Výsledky výskumnej práce

5.1 Výskyt sexuálneho obťažovania

5.1.1 Výskyt u študentov

Keďže hodnota vnútornej konzistencie dotazníkov týkajúcich sa výskytu bola dostatočne vysoká, bol každej z odpovedí priradený istý počet bodov, a to nasledovne: 1 bod – nikdy sa mi to nestalo, 2 body – stalo sa mi to raz, 3 body – stáva sa mi to občas a 4 body – stáva sa mi to veľmi často. Následne bolo vytvorené priemerné skóre odpovedí respondentov na jednotlivé položky. Dáta nevykazovali normálne rozloženie, avšak aj napriek tomuto obmedzeniu bol v istých momentoch využívaný aritmetický priemer odpovedí, ktorý vzhľadom na uvedené plní len orientačnú funkciu. Primárnou motiváciou k tomuto kroku bol fakt, že medián nedostatočne diskriminoval konkrétne formy správania, čo bolo pre deskripciu výsledkov nevyhnutné. Pre ďalšie analýzy boli využívané metódy neparametrickej štatistiky.

Pri priblížení zistení ohľadne skúsenosti so sexuálnym obťažovaním sa najskôr zameriame na rodové rozdiely. Neskôr popíšeme výskyt jednotlivých foriem, už s ohľadom na tieto súvislosti.

Výsledky vo všeobecnosti významné rozdiely nepotvrdili (tab. 1), avšak pri podrobnejších analýzách sa ukázalo, že študenti mužského pohlavia boli častejšie aktérmi, než študentky, nezávisle na rode posudzovateľa ($Z = -2,058$, $p < 0,040$).

Následne bola overovaná existencia rodových odlišností aj v prípade, že bol aktérom študent alebo študentka. V oboch prípadoch sa rozdiely prostredníctvom Mann-Whitneyho U-testu potvrdili. Ukázalo sa, že študentky boli viac obťažované študentmi než študenti ($Z = -3,764$, $p < 0,000$). A tiež, že študenti boli viac obťažovaní študentkami než študentky ($Z = -3,909$, $p < 0,000$).

Tabuľka 1 Rodové rozdiely v rámci výskytu sexuálneho obťažovania

výskyt	priemerné poradie		medián		Z	p
	muž	žena	muž	žena		
celkovo	141,3431	137,7092	1,28	1,24	-0,3770	0,7062
aktér muž	121,1241	157,3546	1,20	1,32	-3,7641	0,0000**
aktér žena	158,5292	121,0106	1,32	1,12	-3,9089	0,0001**

** $p < 0,01$

Na základe aritmetických priemerov, ktoré charakterizovali priemernú častosť výskytu tej ktorej formy, boli jednotlivé položky zoradené do poradia. Ukázalo sa, že existujú aj isté špecifiká v rámci vnútro- a medzi-rodového obťažovania (tab. 2). Niektoré formy správania boli charakteristické pre konkrétnu kombináciu rodu aktéra a obeť, iné sa vyskytovali vo všetkých. Vo všeobecnosti šlo o najmä verbálne sexuálne obťažovanie, ktoré je považované za ľahšiu formu.

5.1.2 Výskyt u vyučujúcich

Pri vzorke vyučujúcich bol zvolený obdobný postup, avšak keďže vo vzorke vyučujúcich boli výrazne nerovnomerne zastúpení muži a ženy, nebolo možné podrobiť dáta rozdielovej štatistike a pracovalo sa s nimi ako s jedným súborom.

Tabuľka 2 Najčastejšie sa vyskytujúce formy sexuálneho obťažovania u študentov

	forma správania	posudzovateľ		aktér
		muž	žena	
medzi-rodové obťažovanie	opakované pozvania na rande, telefonáty, SMS správy, vyjadrujúce záujem o bližší vzťah aj napriek jeho/jej nezáujmu		1,6099	muž
		1,8773		žena
	zízanie na študenta, vyzliekanie ho očami		1,8936	muž
		1,7518		žena
vnútro-rodové obťažovanie	otázky typu: „Mal/a si niekedy mimopartnerský sex?“	1,5036		muž
			1,461	žena
	rozprávanie sexuálnych vtipov, ktoré sú obeti nepríjemné	1,4599		muž
			1,3121	žena
obťažovanie nezávislé na rode	očierňovanie žien/mužov vo všeobecnosti so sexuálnym podtónom (napríklad „ženy sú cundry“)	2,3358	2,2411	muž
		2,0146	1,8511	žena
	otázky a/alebo poznámky o sexualite a/alebo sexuálnom živote študenta, či fyzickom vzhľade (napr. telesné miery) v jeho prítomnosti	1,6934	1,8936	muž
		1,6496	1,7447	žena

Prostredníctvom Wilcoxonovho testu sa ukázalo, že vyučujúci boli významne viac obťažovaní študentmi než študentkami ($Z = -2,184$, $p < 0,029$, hodnoty mediánu ak bol aktérom študent boli 26 a ak ním bola študentka 25).

Ukázalo sa, že tak, ako pri výskyte u študentov, aj pri vzorke učiteľov boli isté formy správania, ktoré patrili medzi najčastejšie a pritom boli závislé na rode aktéra. Ukázali sa však aj také, ktoré boli od neho nezávislé (tab. 3).

5.2 Normatívne presvedčenia

5.2.1 Normatívne presvedčenia u študentov

Pri analýze normatívnych presvedčení bol každej percentuálnej odpovedi, ktorá sa pohybovala v rozpätí od 0 po 100 % priradený zodpovedajúci počet bodov. (Napríklad odpovedi 80 % – 80 bodov) Následne boli vytvorené priemerné hodnoty pre jednotlivé položky. Opäť však vzhľadom k distribúcii dát, ktorá nemala normálne rozloženie, získal aritmetický priemer len orientačnú funkciu. Výsledky sú prezentované vzhľadom na konkrétnu podobu vzťahu aktéra a objektu obťažovania.

Obťažovanie študenta vyučujúcim

Wilcoxonov test ukázal, že študenti nezávisle na pohlaví štatisticky významne viac považovali za nevhodné jednotlivé formy obťažovania ak aktérom bol vyučujúci ($Z = -5,181$, $p < 0,000$, medián priemerných odpovedí pre aktéra mužského rodu nadobúdal hodnotu 98,8, a ženského rodu 97,2).

Tabuľka 3 Najčastejšie formy sexuálneho obťažovania u vyučujúcich

	forma správania	priemerné skóre	aktér
obťažovanie závislé od rodu aktéra	vydávanie nevhodných sexuálne podfarbených zvukových prejavov (pískanie,...), keď prechádza okolo	1,276	muž
	opakované pozvania na rande, telefonáty, SMS správy, vyjadrujúce záujem o bližší vzťah aj napriek jeho/jej nezáujmu	1,184	muž
	verejné diskusie o sexuálnom živote, vzhľade (napr. telesné miery) v neprítomnosti študenta	1,107	žena
	vtipy o sexuálnom živote študenta v jeho neprítomnosti	1,107	žena
obťažovanie nezávislé od rodu aktéra	očierňovanie žien/mužov vo všeobecnosti so sexuálnym podtónom (napríklad „ženy sú cundry“)	1,430	muž
		1,338	žena
	zízanie na študenta, vyzliekanie očami	1,261	muž
		1,123	žena
	rozprávanie sexuálnych vtipov, ktoré sú mu nepríjemné	1,200	muž
		1,138	žena
	otázky a/alebo poznámky o sexualite a/alebo sexuálnom živote študenta, či fyzickom vzhľade (napr. telesné miery) v jeho prítomnosti	1,184	muž
		1,107	žena

Ďalej sa pomocou Mann-Whitneyho U-testu ukázalo, že študentky negatívnejšie vnímali obťažovanie vyučujúcou než študenti ($Z = -4,685$, $p < 0,000$, $Me_{\text{študentov}} = 94,8$, $Me_{\text{študentiek}} = 99,2$). Pri hodnotení vyučujúceho ako aktéra sa podobné rozdiely nepreukázali ($Z = -1,503$, $p < 0,133$, $Me_{\text{študentov}} = 98$, $Me_{\text{študentiek}} = 99,2$).

Opäť na základe aritmetických priemerov boli jednotlivé formy obťažovania zoradené do poradia od najmenej až po najviac nevhodné. Ukázalo sa, že isté druhy sú považované za najmenej neadekvátne bez ohľadu na rod aktéra (tab. 3). Primárne znova šlo o verbálne obťažovanie. Formy, ktoré spadajú do tejto kategórie sa opakovane objavovali aj v rámci obťažovania považovaného za najmenej nevhodné, ktoré bolo nezávislé tak od rodu posudzovateľa, ako aj aktéra.

Obťažovanie učiteľa študentom

Wilcoxonov test nepreukázal nijaké štatisticky významné rozdiely v posudzovaní študenta a študentky ako aktéra obťažovania učiteľa nezávisle na rode posudzovateľa ($Z = -0,502$, $p < 0,616$, medián priemerných hodnotení ak bol aktérom študent nadobúdala hodnotu 96,84, a ak ním bola študentka 96,4).

Následne prostredníctvom Mann-Whitneyho U-testu bolo zistené, že študentky významne viac hodnotili obťažovanie vyučujúceho študentkou ako nevhodné než študenti ($Z = -2,215$, $p < 0,027$, $Me_{\text{študentov}} = 95,48$, $Me_{\text{študentiek}} = 97,6$). Pri hodnotení aktéra študenta sa takéto rozdiely nepreukázali ($Z = -1,590$, $p < 1,112$, $Me_{\text{študentov}} = 96$, $Me_{\text{študentiek}} = 97,6$).

Tabuľka 4 Najmenej nevhodné formy sexuálneho obťažovania pri hodnotení vzťahu učiteľ (aktér) – študent

	forma správania	posudzovateľ		aktér
		muž	žena	
obťažovanie nezávislé na rode aktéra	Otázky typu: „Mal/a si niekedy mimopartnerský sex?“	85,364		muž
		78,961		žena
	Verejné diskusie o sexuálnom živote, vzhľade (napr. telesné miery) v neprítomnosti študenta		92,768	muž
			91,828	žena
		92,791	žena	
obťažovanie nezávislé na rode	očierňovanie žien/mužov vo všeobecnosti so sexuálnym podtónom (napríklad „ženy sú cundry“)	87,573	90,820	muž
		84,891	88,007	žena
	rozprávanie sexuálnych vtipov, ktoré sú recipientovi nepríjemné	87,488	90,768	muž
		84,410	91,141	žena

Opäť, tak ako pri predošlej forme vzťahu, tak aj v tomto prípade sme zoradili jednotlivé formy správania do poradia podľa priemerných odpovedí respondentov. Medzi tými, ktoré boli hodnotené najbenevolentnejšie sa objavili aj také, ktoré sa nemenia vzhľadom na rod aktéra a sú špecifické pre konkrétny rod posudzovateľa, a tiež také, ktoré sú úplne nezávislé od rodu (tab. 4).

Tabuľka 5 Najmenej nevhodné formy sexuálneho obťažovania pri hodnotení vzťahu učiteľ– študent (aktér)

	forma správania	posudzovateľ		aktér
		muž	žena	
obťažovanie nezávislé na rode aktéra	otázky typu: „Mal/a si niekedy mimopartnerský sex?“	84,605		muž
		83,589		žena
	rozprávanie sexuálnych vtipov, ktoré sú recipientovi nepríjemné	84,419		muž
		83,574		žena
	očierňovanie žien/mužov vo všeobecnosti so sexuálnym podtónom (napríklad „ženy sú cundry“)		90,261	muž
			88,560	žena
rozširovanie fám o sexualite vyučujúceho, v jeho neprítomnosti (napríklad údajná sexuálna orientácia, promiskuita		87,433	muž	
		87,582	žena	
obťažovanie nezávislé na rode	vtipy o sexuálnom živote vyučujúceho v jeho neprítomnosti	72,573	73,611	muž
		72,410	75,656	žena
	verejné diskusie o sexuálnom živote, vzhľade (napr. telesné miery) v neprítomnosti vyučujúceho	79,798	78,522	muž
		78,875	79,559	žena
	zízanie na vyučujúceho, vyzliekanie očami	83,666	87,761	muž
		81,658	87,686	žena

Obťažovanie študenta študentom

Napokon boli centrom záujmu aj rodové rozdiely v posudzovaní obťažovania študenta študentom. Dáta boli podrobené Wilcoxonovmu testu, aby sa ukázalo, či je významný rozdiel v posudzovaní študenta a študentky ako aktéra obťažovania nezávisle na rode posudzovateľa. Tu sa nepreukázali nijaké štatisticky významné rozdiely ($Z = -1,587$, $p < 0,113$, Mediány priemerných hodnôt ak bol aktérom študent boli: $Me_{\text{študentov}} = 92,8$, ak ním bola študentka: $Me_{\text{študentiek}} = 92,0$).

Následne bolo prostredníctvom Mann-Whitneyho U-testu zistené, že študentky opäť vo významne väčšej miere hodnotili obťažovanie študentkou ako nevhodné než študenti ($Z = -3,300$, $p < 0,001$, $Me_{\text{študentov}} = 86,44$, študentiek: $Me_{\text{študentiek}} = 94,0$). Pri hodnotení aktéra študenta sa takéto rozdiely nepreukázali ($Z = -1,201$, $p < 0,230$, $Me_{\text{študentov}} = 90,44$, $Me_{\text{študentiek}} = 93,98$).

Tak ako aj v predchádzajúcich vzťahových konšteláciách, aj v tomto prípade sa objavili formy obťažovania hodnotené ako najmenej nevhodné, ktoré boli nezávislé na rode aktéra, a také, ktoré boli nezávislé na rode celkovo (tab. 6)

Tabuľka 6 Najmenej nevhodné formy sexuálneho obťažovania pri hodnotení vzťahu študent (aktér) – študent

	forma správania	posudzovateľ		aktér
		muž	žena	
obťažovanie nezávislé na rode aktéra	výroky typu: „Keď ťa vidím, tak mám chuť...“ naznačujúce sexuálne úmysly	76,434		muž
		67,527		žena
	Opakované pozvania na rande, telefonáty, SMS správy, vyjadrujúce záujem o bližší vzťah aj napriek jeho/jej nezáujmu		79,626	muž
			81,783	žena
obťažovanie nezávislé na rode	otázky typu: „Mal/a si niekedy mimopartnerský sex?“	64,883	72,141	muž
		60,581	72,208	žena
	otázky a/alebo poznámky o sexualite a/alebo sexuálnom živote študenta, či fyzickom vzhľade v jeho prítomnosti	74,193	81,238	muž
		72,317	81,567	žena
	zizanie na študenta, vyzliekanie očami	76,170	76,402	muž
		65,403	78,641	žena

5.2.2 Normatívne presvedčenia u učiteľov

Pri vyučujúcich bolo hlavným zámerom zistiť, či sa preukázali rodové rozdiely vo vnímaní učiteľa alebo učiteľky ako aktéra obťažovania voči študentovi, opäť nezávisle na rode posudzovateľa. V tomto prípade boli dáta podrobené Wilcoxonovmu testu, ktorý nepreukázal žiadne významné odlišnosti ($Z = -0,365$, $p < 0,715$, hodnota mediánu vytvoreného z hrubého skóre pre aktéra muža bola 2500, pre aktérku ženu 2500).

Následne boli jednotlivé formy obťažovania zoradené do poradia, pre identifikáciu tých z nich, ktoré vyučujúci považujú za najmenej nevhodné. Ukázalo sa, že vyučujúci nezávisle na rode pôvodcu správania hodnotili tie isté formy najbenevolentnejšie, ba dokonca zastávali aj tie isté miesta v rebríčku poradia (tab. 7).

V rámci normatívnych presvedčení bolo snahou zistiť, či sa preukážu rozdiely v hodnotení sexuálne obťažujúceho správania nezávisle na rode posudzovateľa vo vzťahu obťažovania vyučujúceho študentmi. Wilcoxonov test však nepotvrdil žiadne významné rozdiely, a teda vyučujúci nehodnotili inak obťažovanie vyučujúceho študentom ani študentkou ($Z = -1,272$, $p < 0,203$, medián v prípade, že bol aktérom študent nadobúdala hodnotu 2490 a 25 000 ak ním bola študentka).

Aj v tomto prípade nás ešte zaujímalo, ktoré formy správania boli hodnotené najbenevolentnejšie. Tu boli ohodnotené ako najmenej nevhodné rovnaké formy správania, ako v prípade obťažovania, kedy je aktérom vyučujúci vo vzťahu k študentovi (tab. 7)

Tabuľka 7 Najmenej nevhodné formy sexuálneho obťažovania vo vzťahu študent–vyučujúci

	forma správania	aktér	
		muž	žena
Aktér – vyučujúci	otázky typu: „Mal/a si niekedy mimopartnerský sex?“	96,615	96,615
	otázky a/alebo poznámky o sexualite a/alebo sexuálnom živote študenta, či fyzickom vzhľade v jeho prítomnosti	98,000	98,153
	očierňovanie žien/mužov vo všeobecnosti so sexuálnym podtónom (napríklad „ženy sú cundry“)	99,076	99,076
	vtipy o sexuálnom živote študenta v jeho neprítomnosti	99,369	99,230
Aktér – študent	otázky a/alebo poznámky o sexualite a/alebo sexuálnom živote vyučujúceho, či fyzickom vzhľade (napr. telesné miery) v jeho prítomnosti	93,923	95,000
	verejnú diskusiu o sexuálnom živote, vzhľade (napr. telesné miery) v neprítomnosti vyučujúceho	94,000	94,076
	očierňovanie žien/mužov vo všeobecnosti so sexuálnym podtónom (napríklad „ženy sú cundry“)	94,538	95,000
	rozprávanie sexuálnych vtipov, ktoré sú mu nepríjemné	95,246	95,400

Z dôvodu nepomerneho zastúpenia mužov a žien vo vzorke nebolo možné zistiť, aké sú rodové rozdiely medzi vyučujúcimi. Obdobne nebolo možné zisťovať ani rozdiely medzi skupinami vyučujúcich a študentov.

5.3 Vzájomné vzťahy v rámci výskytu a normatívnych presvedčení

5.3.1 Výsledky u študentov

Jedným z cieľov výskumu bola aj snaha zistiť, či existuje súvislosť medzi tým ako odpovedali probandi v rámci položiek týkajúcich sa výskytu, kedy bol aktérom obťažovania študent a študentka, a tiež vzťah medzi výskytom a normatívnymi presvedčeniami.

Ukázalo sa, že existuje súvislosť ($r_{xy} = 0,359$) medzi odpoveďami probandov na sadu položiek týkajúcich sa výskytu sexuálneho obťažovania, ak bol aktér študent a ak bola aktérom študentka. Hodnota pozitívnej korelácie je významná a poukazuje na to, že tí respondenti, ktorí vykazovali častejšie skúsenosti s obťažovaním študentom, častejšie popisovali aj obťažovanie študentkou a naopak. Tento vzťah sa ukázal ako významný nezávisle na rode probanda.

Ďalej sa ukázalo, že existuje významná súvislosť medzi tým, ako často študenti zažívajú sexuálne obťažovanie, a tým, do akej miery ho považovali za nevhodné (tab. 8).

Tabuľka 8 *Korelácie výskytu sexuálneho obťažovania a normatívnych presvedčení o ňom v kontexte rôznych kombinácií aktéra a posudzovateľa – u študentov*

		normatívne presvedčenia					
		obťažovanie					
		študenta učiteľkou	študenta učiteľom	učiteľa študentom	učiteľa študentkou	študenta študentom	študenta študentkou
výskyt	obťažovanie študentom	-0,238**	-0,095	-0,177**	-0,195**	-0,253**	-0,229**
	obťažovanie študentkou	-0,236**	-0,233**	-0,178**	-0,210**	-0,225**	-0,250**

** $p < 0,01$

V tejto súvislosti negatívna korelácia naznačuje, že respondenti popisujúci časté skúsenosti s obťažovaním študentom hodnotili jednotlivé formy sexuálneho obťažovania ako menej nevhodné. Jediným prípadom, kde sa významný vzťah nepreukázal bola skúsenosť s obťažovaním študentom a hodnotenie obťažovania študenta vyučujúcou.

5.3.2 Výsledky u učiteľov

Na vzorke učiteľov sa ukázal významný tesný vzťah ($r_{xy} = 0,428$) v rámci výskytu obťažovania študentmi a študentkami. Spearmanov koeficient korelácie ukázal, že ak mal proband časté skúsenosti s obťažovaním študentom, mal častejšie skúsenosti aj s obťažovaním študentkou.

Významné súvislosti sa potvrdili aj vo vzťahu medzi výskytom a normatívnymi presvedčeniami (tab. 9).

Tabuľka 9 *Korelácie výskytu sexuálneho obťažovania a normatívnych presvedčení o ňom v kontexte rôznych kombinácií aktéra a posudzovateľa – u vyučujúcich*

		normatívne presvedčenia			
		obťažovanie študenta učiteľom	obťažovanie študenta učiteľkou	obťažovanie učiteľa študentom	obťažovanie učiteľa študentkou
výskyt	obťažovanie študentom	0,029	0,015	-0,189	-0,078
	obťažovanie študentkou	-0,362**	-0,297*	-0,233	-0,270*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Ukázalo sa, že tí vyučujúci, ktorí mali väčšie skúsenosti s obťažovaním študentkou mali tendenciu vnímať ako menej nevhodné obťažovanie študenta vyučujúcim, vyučujúcou, a tiež obťažovanie učiteľa študentkou. V ostatných prípadoch sa významné súvislosti nepreukázali.

6. Diskusia

Základným cieľom bolo zistiť v našich podmienkach, či zohráva rod aktéra a respondenta významnú rolu v rámci skúseností s ním, a aj pri jeho hodnotení v rôznych vzťahových kontextoch. Okrem centrom záujmu bol aj vzťah medzi skúsenosťami s obťažovateľným študentom a študentkou, a tiež s jeho následným hodnotením. Výsledky boli pritom analyzované tak na vzorke študentov, ako aj vyučujúcich. Pri sumarizácii a interpretácii najprv sústredíme pozornosť na zistenia v oblasti výskytu.

6.1 Výskyt

Výsledky naznačujú, že medzi študentmi vo všeobecnosti nie sú významné rodové rozdiely. Spomínaný výskumný záver podporuje niekoľko zahraničných štúdií (napríklad Chiodo, Wolfe, Crooks, 2009; Vicario, 2008; Vohlídalová, 2009 a iní). Na druhej strane však existuje viacero autorov tvrdiacich, že študentky zažívajú viac obťažovania než študenti. (viď napríklad Bryant, 1993; Chuang, Kleiner, 1999; Walsh, Duffy, Gallagher-Duffy, 2007 a iní). Pri hlbšom náhľade do problematiky sa ukázalo, že študentky sú významne viac obťažované študentmi a študenti študentkami, než aktérom toho istého rodu. Chlapci pritom boli významne častejšie aktérmi ako dievčatá, a to tak pri vzorke učiteľov, ako aj študentov.

V zhode s Vicariovou štúdiou (2008), kde autor uvádza, že existujú rodové rozdiely vzhľadom na jednotlivé formy správania, sa aj v tomto výskume potvrdilo, že sú isté podoby obťažovania, ktoré patrili medzi najčastejšie zažívané, a je možné ich charakterizovať ako špecifické v rámci tzv. „medzi-rodového“ a „vnútro-rodového“ obťažovania. Teda, šlo o správanie, ktoré je najčastejšie realizované voči študentom opačného pohlavia (napríklad opakované pozvania na rande aj napriek nezáujmu a zízanie, alebo vyzliekanie očami). Na druhej strane dievčatá obťažujú dievčatá a chlapci chlapcov najčastejšie rovnakým spôsobom, napríklad nechcenými intímnymi otázkami a rozprávaním sexuálnych vtipov.

Identifikácia akýchsi typických foriem obťažovania, je nesporne zaujímavým a dôležitým momentom. Je otázne prečo dievčatá najčastejšie obťažujú chlapcov takým istým spôsobom ako chlapci dievčatá. A znova dievčatá obťažujú dievčatá rovnakými formami ako chlapci chlapcov. Na druhej strane, najviac sa vyskytujúce formy boli spoločné pre všetky kombinácie rodu aktéra a obeť.

Pri pohľade na vzorku vyučujúcich platilo, že takmer identické formy správania sa najčastejšie objavovali aj pri vzorke študentiek obťažovaných študentom. Spomínaný jav by sme mohli vysvetliť nadpolovičným zastúpením žien vyučujúcich vo vzorke. Tým by sa mohlo do istej miery objasniť aj to, prečo bol významne viac aktérom pri vyučujúcich študent.

Celkovo však medzi najfrekvencovanejšie formy takmer vo všetkých prípadoch patrili výhradne verbálne spôsoby obťažovania, ktoré sa vo všeobecnosti aj v zahraničných odborných fórach považujú za najľahšie.

6.2 Normatívne presvedčenia

Analýzy normatívnych presvedčení ukázali, že nezávisle na rode posudzovateľa pri vzorke študentov bolo významne negatívnejšie hodnotené obťažovanie študenta vyučujúcim – mužom. Spomínané výsledky nekorešpondujú so zisteniami zahraničných štúdií (viď napr. Loreda, Reid, Deaux, 1995), kde autor uvádza, že študenti nehodnotia významne

odlišne to isté správanie sexuálnej povahy muža voči žene a ženy voči mužovi. V našom prípade by sme mohli vzniknutý rozdiel pripísať početným publikáciám v populárnych novinách a časopisoch, kde sa prezentujú rôzne prípady obťažovania ženy mužom, ktoré sa udiali na pracoviskách, ale aj na školách. Tento zvýšený nárast záujmu o rozoberanú problematiku, ktorý nastal najmä po prijatí antidiskriminačného zákona na Slovensku, môže do istej miery vysvetliť zvýšenú senzitivitu študentov na správanie sa vyučujúceho ako aktéra. Samozrejme je potrebné v budúcnosti zrealizovať výskumy, ktoré by sa zaoberali nielen samotným vnímaním, ale aj jeho determinantmi.

Ďalším zistením, ktoré analýzy priniesli bol fakt, že v každej z trojice rôznych možností obťažovania (teda obťažovania študenta študentom alebo učiteľom a vyučujúceho študentom) sa významné rodové rozdiely na vzorke študentov ukázali len u dievčat, a to tak, že zakaždým vnímali aktéra obťažovania, ak ním bola žena, viac nevhodne ako chlapci. Dalo by sa to interpretovať aj opačne tým, že chlapci vždy významne menej nevhodne vnímali obťažovanie ženou. Pri bližšom pohľade na priemerné hodnotenia chlapcov a dievčat, dievčatá približne konzistentne hodnotili aktéra muža aj ženu, avšak pri študentoch bol zaznamenaný istý posun smerom nadol pri hodnoteniach ženy ako pôvodcu obťažovania. Pri celkových hodnoteniach muža ako aktéra sa takéto rozdiely nepreukázali. Spomínaný jav korešponduje iba so zisteniami zo zahraničia, ktoré sa týkajú pracovného prostredia. McCabe a Hardman (2005) napríklad píše, že muži častejšie vnímajú isté druhy správania ako lichotenie. Hendrix (2000) uvádza, že ak muži mali posúdiť ten istý typ správania iniciovaný mužom a ženou, mužské označili za obťažovanie, ale ženské nie.

V súvislosti s formami správania, ktoré boli najčastejšie študentmi hodnotené ako najmenej nevhodné sa neukázalo, že by tie isté podoby obťažovania boli rovnako vnímané aj v ďalších vzťahoch, a to či už šlo o obťažovanie učiteľa alebo študenta študentom, alebo obťažovanie študenta vyučujúcim. Tento fakt naznačuje mierne odlišné vnímanie sexuálneho obťažovania u študentov v rámci jednotlivých typov vzťahov.

Pri vzorke vyučujúcich sa neukázali žiadne rozdiely vo vnímaní na základe rodu aktéra. Toto zistenie nekorešponduje s vyššie uvedenými závermi zahraničných analýz. Spomínaný fakt by bolo možné do istej miery opäť pripísať nerovnomernému zastúpeniu mužov a žien vo vzorke. Je dôležité upozorniť na to, že napriek označeniu konkrétnych foriem ako najmenej nevhodných boli tieto stále hodnotené veľmi vysoko (priemerné hodnotenia neklesli pod 90 %, kde maximálna nevhodnosť dosahovala 100 %).

6.3 Vzťahy v rámci výskytu a normatívnych presvedčení

Jedným z dôležitých výskumných cieľov bola snaha zistiť, či spolu súvisí výskyt obťažovania študentom a študentkou. V tomto prípade sa naskytl pohľad na zaujímavé výsledky, pretože sa ukázalo, že obťažovanie študentkou veľmi významne súvisí s obťažovaním študentom. Ukázalo sa, že tí, ktorí boli obťažovaní chlapcom vykazovali väčšie skúsenosti aj pri obťažovaní dievčaťom. Tento jav korešponduje so zahraničnými dátami, avšak len u študentov, pretože tam vykazujú jednotlivci častejšie obťažovanie, kde aktérom bol študent a aj študentka (viď napr. Chuang, Kleiner, 1999). Na druhej strane, nie je to obvyklé pri vzorke vyučujúcich, pretože v zahraničných štúdiách bolo percento ľudí zažívajúcich len jeden typ obťažovania vyššie než tých, ktorí zažívajú obťažovanie od študenta aj študentky (viď napr. Matchen, 2000).

Napokon sa ukázalo, že vo väčšine prípadov u študentov súvisí výskyt s výpoveďami respondentov ohľadne vhodnosti konkrétnych foriem obťažovania. Výsledky naznačujú,

že tí, ktorí boli obťažovaní hodnotia jeho jednotlivé podoby ako menej nevhodné. Tento záver sa takto pridáva na stranu zahraničných štúdií, ktoré tvrdia, že minulé skúsenosti s obťažovaním prispieva jeho k tolerantnejšiemu vnímaniu (viď napr. Foulis McCabe, 1997; Hardman, 2005; McCabe a iní). Spomínaný jav možno vysvetliť tým, že jedinci prevažne zažívali menej závažné formy správania.

Záver

Zámerom výskumu bola tak identifikácia najčastejších foriem sexuálneho obťažovania, ako aj ich vnímanie z pohľadu vhodnosti a zisťovanie súvislostí medzi skúsenosťou s obťažovaním a jeho následným hodnotením. Významnými premennými, ktoré boli do výskumu zahrnuté bol rod a konkrétny typ vzťahu učiteľ – študent alebo študent – študent. Dáta boli analyzované na základe údajov získaných od študentov aj vyučujúcich.

Z výsledkov výskumu je zrejmé, že tie formy obťažovania, ktoré sú najčastejšie boli hodnotené ako najmenej nevhodné. Okrem toho boli identifikované základné tzv. „vnútro“ a „medzi-rodové“ druhy obťažovania, čo prekonáva zaužívané stereotypy, podľa ktorých je aktérom muž a obeťou žena. Tento fakt môže slúžiť ako podklad pre vypracovanie postupov v snahe zasiahnuť proti výskytu sexuálneho obťažovania na školách. Pretože ako uvádza Vohlídalová (2009, s. 27) „*Označenie a jasné pomenovanie určitých foriem správania ako nežiaducich, nechcených a netolerovaných je prvým a zásadným krokom v boji proti tomuto javu*“. Je nepostačujúce, aby bolo sexuálne obťažovanie iba implicitnou súčasťou školských poriadkov v zmysle základných práv študenta (právo na objektívne hodnotenie, právo na ochranu pred diskrimináciou a právo na zdravie).

Naše zistenia však v prvom rade jasne poukazujú na skutočnosť, že sexuálne obťažovanie sa vyskytuje aj v prostredí stredných škôl a aj napriek tomu, že sa mu doteraz veľká pozornosť nevenovala, môže so sebou prinášať veľmi vážne dôsledky, ktoré ovplyvňujú psychiku a pracovný výkon obeť (obzvlášť v tak špecifickom prostredí, akým je škola).

Na základe uvedeného by bolo prínosné nadviazať na uskutočnený výskum ďalšími, primárne sa zameriavajúcimi na hlbšiu analýzu spomínaných vzťahov, či na výpovede vyučujúcich a ich porovnanie so vzorkou študentov v rámci už získaných výsledkov. Takisto analýza výskytu obťažovania špecifikovaná na konkrétne úrovne jednotlivých vzťahov na školách by umožnila tvorbu adekvátnych programov a intervencií zamedzujúcich jeho ďalšiemu opakovaniu.

LITERATURA

- Birshan, M., Kleiner, B. H. (2001). Sexual Harassment of Students by Teachers in Public School. *Equal Opportunities International*, 20(5–7), 74–78.
- Bryant, A. L. (1993). Hostile Hallways: The AAUW Survey on Sexual Harassment in America's Schools. *The Journal of School Health*, (8), 355–357.
- Chiodo, D., Wolfe, D. A., Crooks, C., et al. (2009). Impact of Sexual Harassment Victimization by Peers on Subsequent Adolescent Victimization and Adjustment: A Longitudinal Study. *Journal of Adolescent Health*, (4), 1–7.
- Chuang, L., Kleiner, B. H. (1999). Sexual Harassment in Public Schools. *Equal Opportunities International*, (2–4), 13–17.

- Fitzgerald, L. F., Drasgow, F., Magley, V. J. (1999). Measuring Sexual Harassment in the Military: The Sexual Experiences Questionnaire (SEQ-DoD). *Military Psychology*, (11), 243–263
- Foulis, D., McCabe, M. P. (1997). Sexual Harassment: Factors Affecting Attitudes and Perceptions. *Sex Roles*, (9/10), 773–798.
- Gruber, J. E. (1992). A Typology of Personal and Environmental Sexual Harassment: Research and Policy Implications for the 1990s. In: *Sex Roles*, (11/12), 447–464.
- Gruber, J. E., Fineran, S. (2008). Comparing the Impact of Bullying and Sexual Harassment Victimization on the Mental and Physical Health of Adolescents. *Sex Roles*, (59), 1–13.
- Hendrix, W. H. (2000). Perception of Sexual Harassment by Student–Employee Classification, Marital Status, and Female Racial Classification. *Journal of Social Behavior and Personality*, (4), 529–544.
- Hitlan, R. T., Schneider, K. T., Walsh, B. M. (2005). Upsetting Behavior: Reactions to Personal and Bystander Sexual Harassment Experiences. *Sex Roles*, (55), 187–195.
- Huesmann, L. R., Guerra, N. G. (1997) Children's Normative Beliefs About Aggression and Aggressive Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, (2), 408–419.
- Kopels, S., Dupper, D. R. (1999). School-Based Peer Sexual Harassment. *Child Welfare*, (4), 435–460
- Loredo, C., Reid, A., Deaux, K. (1995). Judgments and Definitions of Sexual Harassment by High School Students. In: *Sex Roles*, 32, 1/2, s. 29–45.
- McCabe, M. P., Hardman, L. (2005). Attitudes and Perceptions of Workers to Sexual Harassment. *The Journal of Social Psychology*, (6), 719–740.
- Mitlöhrer, M. (2009). Lidská sexualita v novém trestním zákoníku. In M. Mitlöhrer (Eds.), *17. Celostátní kongres k sexuální výchově v České republice* (92–99). Brno: Tribun EU.
- Petersen, J. L., Hyde, J. S. (2009). A Longitudinal Investigation of Peer Sexual Harassment Victimization in Adolescence. *Journal of Adolescence*, 32(5), 1173–1188.
- Sigal, J., Gibbs, M., et al. (2005). Cross-Cultural Reactions to Academic Sexual Harassment: Effects of Individualist vs. Collectivist Culture and Gender of Participants. *Sex Roles*, (3/4), 201–215.
- Smetáčková, I., Pavlík, P., Kolářová, K. (2009). Sexuální obtěžování na vysokých školách: Proč vzniká, jak se projevuje, co lze proti němu dělat. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.
- Smetáčková, I., Pavlík, P. (2011). Sexuální obtěžování na vysokých školách: Teoretické vymezení, metodologický přístup, výzkumné výsledky. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, (2), 361–386.
- Vicario, I. (2008). Peer sexual harassment in adolescence: incidence and gender differences in a Spanish sample. *Sexologies*, (17), 148–149.
- Vohlídalová, M. (2009). Sexuální obtěžování na vysoké škole. V ČR neexistující problém? *Gender, Rovné příležitosti, výzkum*, (2), 20–29.
- Walsh, M., Duffy, J., Gallagher-Duffy, J. (2007). A More Accurate Approach to Measuring the Prevalence of Sexual Harassment Among High School Students. *Canadian Journal of Behavioural Science*, (2), 110–118.
- Willness, CH. R., Steel, P., Lee, K. (2007). A Meta-analysis of the Antecedents and Consequences of a Workplace Sexual Harassment. *Personnel Psychology*, (1), 127–162.
- Witkowska, E., Menckel, E. (2005). Perceptions of Sexual Harassment in Swedish High Schools: Experiences and School-environment Problems. *European Journal of Public Health*, (1), 78–85.
- Zákon č. 85/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 198/2009 Sb. § 4 odst. 1, 2., zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací
- Zimbardo, J. (2007). Cultural Differences in Perceptions of and Responses to Sexual Harassment. *Duke Journal of Gender Law and Policy*, (6), 1311–1341.

SEXUAL HARASSMENT AT SCHOOL – THEORETICAL CONCEPTION AND FINDINGS FROM AN EMPIRICAL STUDY FROM SLOVAKIA

L. LOVAŠ, K. VASKOVÁ

ABSTRACT

Sexual harassment at school is neglected topic. First step in its research is mapping its forms and occurrence. Based on this knowledge we aim to find out if gender has significant impact in the experience of harassment and its evaluation in different contexts of various relationships. We were interested about experienced forms of sexual harassment and its normative evaluation in different relationships with students and teachers as participants. We were focused on harassment between students (with respect to gender), on harassment of students by teachers and contrariwise. We identified gender differences in actor–victim configuration. A new instrument – a questionnaire created by the authors – was administered to high school teachers and students. Results show the most frequent gender-related forms of sexual harassment, and confirm relationship between experiences with harassment and its consequent evaluation.

Keywords: Sexual harassment, school, normative beliefs

SEXUELLE BELÄSTIGUNG IN DER SCHULE – DEFINITION UND ERGEBNISSE EINER FORSCHUNGSSTUDIE IN DER SLOWAKEI

L. LOVAŠ, K. VASKOVÁ

ABSTRAKT

Sexuelle Belästigung in der Schule ist oft ein übersehenes Thema. Der erste Schritt in der Studie ist eine Übersicht der Situation zu gewinnen, also die Formen und Inzidenzraten der sexuellen Belästigung zu identifizieren. Weiter wollten wir feststellen, ob Geschlecht des Akteurs und des Respondenten eine wichtige Rolle in der Erfahrung spielt und der Kontext in Betracht genommen wird. Genauer gesagt, es ging um die Belästigung der Schüler und Lehrer durch Schüler, sowie der Schüler durch Lehrer. Es wurden geschlechtsspezifische Unterschiede in der Konfiguration der Akteure identifiziert. Für die Datenerhebung wurde ein eigener Fragebogen für Studenten und Lehrer von Berufsoberschulen und Gymnasien erstellt und administriert. Die Ergebnisse weisen auf die Existenz der öftesten Formen der sexuellen Belästigung zwischen den Geschlechtern und auch unter einem Geschlecht, und bestätigen die Beziehung zwischen der Erfahrung der Belästigung und der anschließenden Bewertung.

Schlüsselwörter: Sexuelle Belästigung, Schule, normative Überzeugungen

Prof. PhDr. Ladislav Lovaš, CSc., profesor a vedúci Katedry psychológie na Filozofickej fakulte Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, e-mail: ladislav.lovass@upjs.sk, PhDr. Katarína Vasková, Ph.D., Katedra psychológie Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, H. R. Management Consulting, e-mail: katarina.vaskova@gmail.com.

Štúdiá bola podporená Grantovou komisiou VEGA (Grant 1/0785/09).